

המאמר השבועי

ועתה ישראל
אורח לחיים

שבוע פרשת עקב

בע"ה

שבוע טוב ובין הזמנים שמח לכל לומדי המאמר השבועי!

בהמשך לריענון המיוחד במאמרי החסידות לבין הזמנים נזכה גם השבוע ללמוד מאמר מתוך ספר שמן הסתם לא הרבה שמעו עליו - אורח לחיים.

הספר נכתב על ידי הצדיק רבי אברהם חיים מזלאטשוב שהיה מתלמידיו הצעירים של הרב המגיד ממעזריטש.

רבינו למד בישיבתו של ר' שמעלקא מניקלשבורג דרכו התקרב לחבורה הקדושה של המגיד הקדוש, וביניהם גם לר' יחיאל מיכל מזלאטשוב שנהיה לו כתלמיד חבר, וכן לרבי לוי יצחק מבארדיטשוב.

ספרו הקדוש מתייחד בהמון מדברי רבו המגיד אותם הוא מרחיב ומבאר בשפה ברורה וקולחת מתוך שפלות וענווה.

במאמר יתבאר הצורך והחובה הבסיסית ביראת שמים אמיתית, ושבלעדיה כל אהבת ה' עלולה להפוך מהר מאוד לדמיון וחוויה חסרת תוכן ומלאת ישות, ודרך זה ניגע גם בעניינינו של ראש השנה (כידוע מצדיקים על הרמז בפסוק "מ"ה ה' אלוקיך שואל מעמך" שצריך להתכונן לראש השנה מ"ה ימים קודם - דהיינו מט"ו באב שחל השבוע).

אמנם במבט ראשון המאמר נראה מעט תובע ודורש בעבודת ה', אבל אם אנחנו יכולים לישון בשטח ולטפס הרים בחום השמש - אז ברור שאנחנו יכולים להשקיע כל אתגר בדרך לקשר הנפלא עם ה' יתברך.

ועתה ישראל

רבי אברהם חיים מזלאטשוב – אורח לחיים

מבואר

"ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה את ה' אלקיך ללכת בכל דרכיו ולאהבה אותו ולעבוד את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך לשמור את מצות ה' אלקיך ואת חוקותיו אשר אנכי מצוך היום לטוב לך" [י, י"ב-י"ג]

ועיין פירוש רש"י ז"ל וזה לשונו: "כי אם ליראה" רבותינו דרשו מכאן, הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, עד כאן.

מה עם אהבת ה'?

להבין מה שאמר כי אם ליראה, משמע שאינו חפץ השי"ת רק ליראה, וכמו שמביא רש"י ז"ל לשון הגמרא (ברכות ל"ג:) הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים ודרשו כן מן הלשון כי אם ליראה, ואם כן מה זה שאמר אחר כך תיכף ללכת בכל דרכיו וליראה אותו וכו' לשמור את מצות ה' ואת חוקותיו, ובזה נכלל הכל, כל התורה וכל המדות הטובות, ואם כן למה אמר כי אם ליראה, משמעו שאין חפץ רק ביראה לבד. וגם דאמר לשמור מצות ה' וכו'. וגם לטוב לך, ופירש רש"י ז"ל, ואף היא לא לחינם, אלא לטוב לך שתקבלו שכר, והתנא הזהיר באבות (פרק א משנה ג) אל תהיו כעבדים המשמשין את הורב על מנת לקבל פרס.

אחד הפסוקים הבולטים בפרשתנו ובתורה בכלל הוא "מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה את ה' אלקיך" ועליו ידועה דרשת חז"ל - "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים".

ההתבוננות בפסוק ובדרשה שעליו מעלה אצלנו כמה שאלות:

א. מהמדרש נראה שעיקר הנקודה היא יראת שמים, אבל אם נשים לב לדברי הפסוק נראה שבאותה נשימה הפסוק מזכיר עוד כחמישה הדרכות שה' שואל מאיתנו, אז למה המדרש מתייחס רק לנקודת היראה כנקודה מרכזית?

ב. יותר מזה, למה התורה עצמה אמרה "כי אם ליראה" - כלומר כל מה שצריך זה יראה, ואז הוסיפה עוד כמה הדרכות?

ג. הפסוק ממשיך ואומר שה' ציווה אותנו את כל הציוויים האלה כדי שיהיה לנו טוב, וכדברי רש"י במקום "ואף היא לא לחינם, אלא לטוב לך שתקבלו שכר". מה עם קצת עבודה לשמה ולא רק על מנת לקבל שכר? אנחנו דבקים בה' בשביל משכורת?

כדי לענות על השאלות, ובכלל, להבין לעומק את עניינה של היראה נקדים בדברי הגמרא בראש השנה:

ונראה דאמרו רז"ל בגמרא בראש השנה [דף טז:] כל שנה שרשה בתחילתה מתעשרת בסופה, שנאמר [להלן י"א, י"ב] מרשית השנה ועד אחרית, מרשית כתיב סופה שיש לה אחרית.

הגמרא במסכת ראש השנה (דף ט"ז:) דורשת את הפסוק "מרשית שנה ואד אחרית שנה" שהשינוי במילה "רשית" שבדרך כלל נכתבת עם א' (ראשית), בא ללמדנו שאם נהיה כרשים ועניים בתפילות ראש השנה, נזכה שבסוף השנה כשנסתכל אחורה נראה כמה היא היתה טובה ועשירה.

אנו חציין ואתה חציינו!!

ואפשר לומר פירוש הגמרא, דכבר כתבתי בשם הרב הקדוש בוצינא קדישא מו' דוב בער זללה"ה פירש עשה לך שתי חצוצרות (במדבר י, ב), היינו שהאדם בעצמו הוא חצי צורה, שמקבל עליו מדת מלכותו ויראתו של השי"ת ולית ליה מגרמיה כלום, וגם צריך להאמין באמונה שלימה כמו שכתב בתיקונים (תקון סז צח, א) שהצורה עליונה לא נגמר אלא בבריאת אדם, והיא גם כן חצי צורה, וכשהאדם מקבל עליו מדת מלכותו ויראתו אז נגמר הצורה עליונה, וזהו שני חצי צורות. ודפח"ח [=ודברי פי חכם חן]. ונראה כוונתו, עשה לך שני חצי צורות, דבר הוה

תמיד, שתעשה לך בחינה זו שאתה חצי צורה, ותקבל עליך תמיד מדת מלכותו ויראתו שלית לך מגרמיך כלום.

ניתן להסביר יותר לעומק את דברי הגמרא בראש השנה על פי דברי הרב המגיד ממעזריטש זי"ע (בספרו "אור תורה" פרשת בהעלותך, קל"ד, ובספרו "מגיד דבריו ליעקב" אות כ"ט) על הפסוק "עשה לך שתי חצוצרות" – חצי צורות. כשהתורה אומרת לעשות חצוצרות, היא לא מתכוונת רק לציווי הספציפי בעבר של עשיית החצוצרות למסע המחנה במדבר, אלא גם להוראה כללית בעבודת ה'. כל אדם צריך לראות בעצמו שהוא מורכב משתי חצאי צורות המשלימות זו את זו: מצד אחד, הוא עצמו (החצי המגושם והחומרי שלו, חלק הדם (סמל התאוה והחומריות) שבמילה אדם – כפי שמבאר שם הרב המגיד), שללא החיבור לה' יתברך הוא לא שווה כלום ואין לו שום קיום וממשות ועליו לזכור את זה תמיד, ומצד שני גם לה' (ובפרט כפי שהוא מתגלה בנשמה שבתוכנו ה-א' במילה אדם שמרמזת על אלופו של עולם), אין שלימות כביכול ללא החצי המגושם שלנו, כפי שמתואר בתיקוני הזהר (תיקון ס"ז דף צ"ח). שצורתו של ה' למעלה לא הייתה שלימה עד שהוא ברא את האדם שיעבוד אותו דווקא מתוך החושך והקליפות – כמו שנשמה בלי גוף לא יכולה לפעול דברים בעולם המעשה.²

ועל פי מה שכתבתי בשם הרב הקדוש הנ"ל כמה פעמים, שהאדם אין צריך לראות רק שיהיה לו בחינת יראה בשלימות, ואז ממילא בא לו בחינת אהבה, כי בחינת יראה נקרא אשה יראת ה', ומדת אהבה בחינת דבר (עי' זוה"ק ח"ג יד, א; שם קמה, ב), ודרכו של איש לחזור אחר אשה (קידושין ב, ב), ודפח"ח.

הצורך לזכור תמיד שה' הוא החצי שלנו ובלעדיו אנחנו אין ואפס ממש וללא רוח חיים, הוא לא סתם עצה למתחילים בעבודת ה', אלא חלק בלתי נפרד מהעבודה גם למי שכבר התחיל להיכנס בעבודה. הדבר מתבאר בדברי הרב המגיד על מאמר חז"ל "דרכו של איש לחזור אחר אשה" שכידוע איש רומז למידת החסד והאהבה, שכמו שדרכו של איש להתפשט ולכבוש, גם אהבה היא רגש מתפשט וכובש עולמות. לעומת זאת האישה בדרך כלל יותר מחוברת לקרקע ומצומצמת ופחות שתלטנית – מה שמזכיר את מידת היראה. ומבאר הרב המגיד שאדם כמעט לא יכול להצליח להביא את עצמו לאהבה אמיתית, ולכן עליו לעסוק בעיקר ביראת ה' בכל כוחו, שבה יותר קשה לרמות את עצמו, ולאחר שהכין את הקרקע תוכל לשרות עליו האהבה האמיתית לה' ללא פסולת ורמאות.

¹ כפי שלימדנו מורנו הבעש"ט זי"ע שהתורה היא נצחית, וממילא מכל הוראה שכתובה בה אפשר ללמוד הוראה לתמיד בעבודת ה' יתברך.

² הרב המגיד ממחיש את הדברים במשל נפלא לאבא ובן שהם מאוד אוהבים ומשתוקקים אחד לשני וכל אחד לבד לא יכול להרוות את צמאונם ולהגיע לשלימותו ללא השני שהוא השלימות שלו.

לדעת להסתכל בחצי הכוס הריקה

והיות אדם שזכה שבאה אליו מדת אהבה, ומרגיש בעצמו שאוהב השי"ת, ושמח ביסורין כדרך העובד מאהבה (עי' שבת פח, ב), לא יחשוב כיון שבאה אליו אהבת השי"ת השוכן [בן] ובווער בו אהבתו יתברך, שהוא צורה שלימה, אלא יאחוז תמיד במידת יראה דלית לי מגרמיה כלום, והוא אינו רק חצי צורה.

גם אדם שכבר התקדם הרבה וזוכה לגילויי אהבה אמיתיים, ומרגיש שהקשר שלו עם ה' מתבסס בעיקר על אהבה עד כדי כך שהוא שמח בכל מה שה' עושה לו ואפילו בייסורים - מחויב לזכור תמיד שהוא סך הכל חצי וללא החלק האלוקי שמחיה אותו הוא לא שונה מנבלת בהמה, אף על פי שזה פחות הדרך הסטנדרטית שלו בעבודת ה'.

למה? מה הבעיה!? אנחנו חסידים! למה אני לא יכול פשוט לעוף על ה' באהבה אין-סופית?

כי אם ח"ו הוא מחשב שכבר נגמר צורתו בשלימות, כי השי"י שורה בו, אז ח"ו נופל מאיגרא רמא לבירא עמיקתא. כי באמת מה שהוא מתקרב יותר אל השי"ת, רואה חסרונו שאי אפשר להשיג אותו יתברך, ואם כן הוא חסר תמיד ואינו אלא חצי צורה, ובזו שהוא חסר תמיד ומקבל על עצמו עול מלכותו ויראתו תמיד, בזה הוא משלים צורה עליונה.

הבעיה הגדולה באהבה ללא יראה, היא שברגע שאדם שבוער כל כולו באהבה ללא יראה מרגיש איזושהי תחושה קטנה של "וואו, איזו אהבה! איזו שלימות!" ללא שום רגש של יראה מה', אז לא רק שהכל זה דמיון והוא לא עשה פה כלום - אלא להפך - כל המנועים שהוא הפעיל באש להבה מתגלים באיזושהו ערך כסוג של עבודה זרה, כי הוא מחפש לחוות ולעשות כיף לעצמו - לעבוד את עצמו! אדם שבאמת מחפש לעבוד את ה' ולמלא רצונו, זוכר תמיד מה מטרתו, וגם כשהוא עף ומתענג על ה' הוא זוכר את אפסיותו ומה הוא ללא חציו השני, ואדרבא, ככל שהוא יותר מתקרב לה' הוא מבין כמה ה' הוא אין-סופי ומהי המשמעות של זה שמלך העולם הוא חציו השני, ואיזה תחושה של יראת רוממות זה אמור לגרום לו בשעה שהוא מתענג ועף עליו.

השלימות של העש"ן

והנה בריאת עולמות עש"ן [=עולם-שנה-נפש], וכל אחת הוא בבחינת קומה שלימה, וכן השנה הוא בבחינת קומה, וראש השנה הוא בחינת ראש, פסח וסוכות בחינת תרין דרועין, שבועות

בחגיגת גוף, חנוכה ופורים הם נצח והוד. ואפשר לומר שעל כן נקרא ראש השנה, כי העולם נברא כדי שתתגלה מלכותו ויראתו (ע"ח שער א פ"א), ובראש השנה דנים את העולם (ר"ה טז, א), אם ישראל מקבלים עליהם מלכותו ויראתו אז יתקיים העולם,

כל דבר בעולם מורכב משלושה מרכיבים מרכזיים: עולם, שנה ונפש, וכל אחד משלושתם הוא קומה שלימה בפני עצמו. השנה היא קומה שלימה ויש בה את כל הבחינות: ראש השנה הוא הראש, פסח וסוכות הם הידיים שמקבילות

לחסד וגבורה (פסח זה חג שכל כולו אהבה לעומת סוכות שנמצא בחודש היראה), שבועות הוא עיקר הגוף שבו ניתנה התורה שהיא מרכז העולם והחיים. חנוכה ופורים הם כנגד שתי הרגליים שהם יותר נמוכות (שניהם מדרבנן ובשניהם לא היה ניצחון מוחלט. בפורים מודגש בעיקר הניצחון, ובחנוכה יותר מודגש הנס והאור שמקביל לספירת ההוד).

אחת הסיבות שראש השנה מקביל לראש, היא שבו נידונים עם ישראל על הראשית והתכלית של העולם - האם עם ישראל חיים את מציאות ה' בכל פרטי הבריאה מתוך יראה ואהבה.

ועל כן בראש השנה אמרו ז"ל

המושג רהשבועי – עולם שנה נפש

ספר יצירה, פ"ו משנה א': ג' אבות ותולדותיהן. "ז' כובשים וצבאותיהן, וי"ב גבולי אלכסון. ראה לדבר עדים נאמנים: עולם שנה נפש". המשנה היא בסגנונו הסתום והתמציתי של ספר יצירה, ושלש המלים הללו – עולם שנה נפש – זכו להמון המון פירושים, ביאורים והתייחסויות; והפכו ליסוד גדול בקבלה ובחסידות. אחד הפירושים הבין את זה כיסוד גדול עד שכתב "כי כל ספר יצירה יתפרש על ג' דרכים: אחד מהם בעולם, ב' בשנה, ג' בנפש". בגדול, הביאור הכללי מתייחס לזה שבעולם יש שלשה ממדים מקבילים: האחד – "עולם". המקום. יש הרבה מקומות, שונים, קורים בהם דברים שונים. במקום אחד קרה דבר אחד, בשני – דבר שני. השני – "שנה". זמן. יש הרבה זמנים שונים שמשתנים. השלישי – "נפש". זה כבר יותר מסובך: יכולות להיות שתי נפשות במקום ובזמן אחד אך קרה לשתיהן שני דברים שונים לגמרי. כל העולם מחולק וחי את שלשת הממדים השונים במקביל כל הזמן. בין העולם-שנה-נפש יש הרבה 'יחודים' של העלאת כולם יחד לקדושה: לדוגמא, השיא: כניסת הכהן הגדול (נפש) לקדש הקדשים (עולם) ביום הכפורים (שנה). או יהודי (נפש) בשבת (שנה) בארץ ישראל (עולם).

(ר"ה כו:) כמה דכייף איניש טפי מעלי, שצריך להוסיף ולהתאמץ ולהתחזק ביראתו יתברך, ויצאו בדימוס ויתקיים העולם, והיראה נקרא 'ראשית', כמו שכתוב (תהילים קיא, י) ראשית חכמה יראת ה', על כן יום זה נקרא 'ראש השנה', שצריך כל אחד ואחד מישראל להחזיק ולקבל עליו מדת מלכותו ויראתו של השי"ת, ולית ליה מגרמיה כלום, והוא חסר עדיין מאלופו של עולם, ועל כן כתיב 'מרשית' חסר אלף.

לכן בראש השנה חז"ל הדריכו ש'כמה שאדם יותר כפוף בתפילה יותר טוב', ובעומק כוונתם שכיון שבראש השנה אנו נבדקים על מילוי תפקידנו בעולם בצורה הפנימית ביותר, עלינו לבדוק כמה אנו חשים את מציאותו האפסית של חיינו המגושם (כשלעצמו), לעומת חיינו השני שהוא כל שלימותנו בעולם.

וזהו כל שנה שרשה בתחילתה, כלומר שכל אחד ואחד מישראל מקבל עליו מדת מלכותו ויראתו, והוא בבחינת 'רש' חסר אלופו של עולם, אז השם יתברך שורה בהם, ומן האלף בחינת מזל בא בני חיי ומזוני, וזהו מתעשרות בסופה, שבא אל ישראל בני חיי ומזוני בשלימות גדול.

עכשיו אפשר להבין את מאמר הגמרא שהובא קודם: "כל שנה שרשה בתחילתה מתעשרת בסופה" כל שנה שבה אנחנו לא מפחדים לחוש את האפסיות שלנו ולהבין כמה אנחנו תלתיים בה' וכמה החצי המגושם שלנו רש וחסר נוכחות של אלופו של עולם (ראש), ממילא נשאר מקום לה' לשרות בתוכנו וכשה-א' שורה בתוכנו אנו זוכים לחיבור אמיתי ושלימות עם ה' שמביאה שפע גדול בגשמיות וברוחניות³.

אתה עובד ה' או מכור לאקסטזה???

והנה החילוק שבין עובד מאהבה לעובד מיראה, עובד מאהבה עושה רצון השי"ת בכל הדברים שיוכל. ופעמים מיקל בדבר אחד ואינו עושה רצון השי"ת, וכוונתו לעבוד השי"ת בזה שאין עושה רצונו, וחושב בליבו ובטוח באהבתו אליו יתברך שלא יקפיד עליו, כענין שני בני אהרן בקרבם אל ה' וימותו (ויקרא טז, א),

³ הגמרא במועד קטן (כ"ח.) אומרת ש"בני חיי ומזוני לאו בזכותיה תליא מילתא אלא במזלא תליא מילתא". הדבר מעורר תמיהה כי כידוע ישראל מעל המזל, ומבאר האריז"ל (לקוטי תורה לאריז"ל, פרשת תולדות) שהכוונה של הגרא במילה מזל היא לספירת הכתר שמשמעותה רצון, שהיא רמוזה באות א'-נקודת ההתחלה של כל האותיות.

שהיו שתוי יין (עירובין סג, א), ובחזוק אהבתם אליו יתברך קרבו
עצמם אף בדבר שאין רצונו בזה התקרבות.

יהודי שעובד את ה' רק מאהבה ולא מדייק את עצמו עם יראה, מצד אחד
העבודה שלו מאוד מתפשטת ואין-סופית. כיון שהוא כל-כך אוהב את ה' הוא לא
מחפש מה צריך לעשות אלא עושה את כל מה שהוא יכול לעשות כדי לשמח את
אהובו, וגם אם זה לא כל-כך מסתדר הלכתית הוא סמוך ובטוח על אביו שלא
יקפיד עליו כלל. אבל מצד שני, הוא עלול מאוד בקלות לעלות על העץ של
האהבה הלוהטת הזאת ומרוב עוצמת החוויה לשכוח את מי הוא אוהב, וכיון
שכבר אין שום גבול שיעצור אותו כי הוא יודע הכי טוב מה 'רצון ה' – הכל פתוח
לפניו והוא הולך אחר חציו המגושם הישר אל התהום הפעורה, בלי לשים לב
שעל הדרך הוא דורך ורומש על רצונותיו של 'אהובו'. זה מה שקרה עם נדב
ואביהוא שמרוב האהבה העצומה שהייתה להם לא שמו לב לרצונו של האהוב
ועל זה נענשו.

ועל כן הזהיר השי"ת אל אהרן (ויקרא טז, ג) בזאת יבא אל
הקודש, עם המידה של יראה הנקראת 'זאת' (זוה"ק ח"ג נו, ב),
כי אם הוא ירא גם כן אל מדת אהבה, ירא לעשות שום דבר נגד
רצונו יתברך, ואז עושה מאהבה כל רצונו.

בעקבות האסון של בני אהרן ה' אומר למשה שיזהיר את אהרן שיבא אל
הקודש רק עם איזון של יראת שמים הנקראת "זאת" כפי שראינו לעיל שיראה
היא דומה לאישה ("אשה יראת ה' היא תתהלל") מי שבנוסף לאהבה העצומה יש
לו גם יראה (הוא זוכר את האפסיות של חציו כשהוא ללא חציו המשלים של ה'),
תמיד ישים לב גם לצד השני וממילא יוכל לעשות הכל באהבה ותענוג מתוך
זרימה – כי הוא מחזיק במקביל ביראה העדינה והוא נמצא בשלימותו.

תמיד תישאר 'שנודער'!

והנה בגמרא דראש השנה דף ה' (ע"ב) דרשו על פסוק (להלן כג,
ב) כי תדור נדר וכו' 'מעמך' – לקט שכחה ופאה, שהוא חלקו של
עני שכתוב ביה מעמך, שנאמר (שמות כב, כד) את העני עמך.
וזה שאמר מה ה' אלהיך שואל 'מעמך', היינו חלקו של עני,
שתהיה בבחינת עני, ומה דרכו של עני בפרוסה (פסחים קטו, ב),
חצי צורה, וחצי צורה השני חסר לך תמיד, ותמיד תקבל עליך
בחינת מלכותו ויראתו יתברך, שלית לך מגרמיך כלום.

הגמרא בראש השנה דורשת על הפסוק "כי דרש ידרשנו ה' אלקיך מעמך
והיה בך חטא" שהפסוק מדבר על אדם שלא נתן לקט שכחה ופאה. הדבר נלמד

מהיקש של המילה "עמך" שכן בפרשת משפטים התורה אומרת "את העני עמך" ומזה לומדים שמדובר על מתנות עניים.

באותה צורה ניתן לדרוש גם כאן. התורה באה ללמדנו שהדרך ליראה תמידית היא על ידי "מה ה' אלקיך שואל מעמך" – תשים לב תמיד איך נראה החלק העני שבך, החצי המגושם והפרטי שלך כשהוא לא מחובר לחלק האלוקי שמשלים אותו, כמו עני שהוא תמיד מודע למצבו העגום וזה כבר לא משהו נפרד ממנו אלא הדרך שלו. כך תהיה לך יראה תמידית וקבלת מלכותו של החלק המשלים שלך שתשמור על אהבת אמת לה' יתברך.

יראת שמים חסידית

טוב, אז באמת חייבים יראה בשביל אהבה אמיתית, אבל זהו, חזרנו לעבודה מפחד הגיהנם?

והנה באמת יש שני מיני יראה, אחד יראת עונש, שהוא יראת הגוף, שהוא כסא אל יראת ה' יראה תתאה, שיהא ירא תמיד שלא יפול למטה להתענג בתענוגי היצר ואז לא יוכל לעבוד את השי"ת, וזו היראה מביא אל אהבת השם, כי חפץ לעבוד השי"ת מאד גם במדת אהבה, ומצפה ומייחל מתי יבוא אליו מדת אהבה מהשי"ת. וזהו רוצה ה' את יראיו המיחלים לחסדו (תהילים קמז, יא), בזו היראה רוצה השי"ת, אבל מי שיש בו יראת העונש אין חפץ ומיחל למדת אהבה.

ישנם שני סוגים מרכזיים של יראה (מלמעלה למטה): א. יראה עילאה (או יראת הרוממות) – מתוך הבנה וראיה בגדולת ה' האדם מתמלא בשפלות וביטול ומפחד לגשת אליו, כמו שנאמר על משה כשקרן עור פניו "וייראו מגשת אליו". ב. יראה תתאה – האדם מפחד ליפול בתאוות הגוף ובחומריותו כי הוא מבין שתענוג וקשר אמיתי נמצא רק במקום אחד, או בגשמיות או ברוחניות, והוא ממש לא רוצה לאבד ח"ו את הקשר הכי מתוק ומענג שיש לו בחיים. בתוך יראה זו ישנו עוד סעיף והוא יראת העונש. ליראת העונש אין שום ערך עצמי, או בלשון החריפה שהביא רבינו⁴ "ושני מיני יראות האלו (עילאה ותתאה) הם עבדות ה' יתברך, אבל יראת העונש אין עבדות ה' יתברך כלל, כי עובד את עצמו" השימוש היחיד שיש ביראת העונש הוא כמכשיר מצוה ועזר להגיע ליראה תתאה, אבל להגיע איתה לאהבה זה כמעט בלתי אפשרי כי הצד השני בסיפור ממש לא מעניין אותו.

⁴ לעיל פרשת שלח ד"ה או יאמר שלח לך אנשים (הראשון) – בשם רבי יששכר בער מזלאטשוב, מתלמידי הרב המגיד, בעל "מבשר צדק" ו"בת עיני" והשווער של רבינו בזיווג שני.

האדם שעובד ביראה תתאה מראה על רצונו העז לזכות לאהוב את ה' אהבה עזה ואין סופית, אלא שהוא יודע שכדי שהאהבה תהיה אמיתית ודו צדדית, עליו לערב בה יראה תמידית שתגרום לו לאהוב רק את מה שהאהוב אוהב. ה' כמובן לא מאכזב אותו ומחזיר לו אהבה בכפליים על עצם ההסכמה שלו להיות ביראה (אע"פ שזה בדרך כלל ההפך מרצונו הטבעי של החסיד) כדי שתהיה פה אהבת אמת.

עכשיו נוכל להבין מחדש את פירוש הפסוק ודרשת חז"ל עליו:

וזהו כי אם ליראה את ה' אלהיך, כלומר שתהיה דרכו של עני בפרוסה, ותקבל עליך מדת מלכותו שלית לך מגרמיך כלום, ויהיה לך יראה 'את ה' אלהיך', היראה שלך יהיה שלא תיפול ח"ו לתענוגי היצר ולא תוכל לעבוד ה' אלהיך. וכשיהיה לך יראה זו, אז 'ללכת בכל דרכיו', אז תזהר ללכת בכל דרכיו ולא תיקל בשום דבר, וגם תחפוץ ותיחל תמיד 'ולאהבה אותו', שיבא לך בחינת אהבה, ותעבוד השי"ת גם בבחינת אהבה עם היראה.

כשהתורה מדריכה אותנו לירא מה' זו לא הדרכה ליראה גרידא, אלא הבסיס והדרך לכל הקשר הנפלא ביננו לה'. לכן, אף על פי שהתורה ממשיכה ומונה עוד כמה הדרכות היא מדגישה (וממנה גם למדו חז"ל לשים את הדגש) שלכל שלב בעבודה חייבת להיות גם יראה שמתלווה אליו.

עובד ה' נמצא בשפלות ועניות תמידית מתוך מודעות לערכו כשהוא ללא השלימות האלוקית, והדבר גורם לו ליראה שמא הוא יפספס את תכלית חייו – הקשר ששום דבר לא יוכל לדמות לו. כשהוא מצליח לקנות את היראה הזאת, התשומת לב לרצונו של ה' נהיית טבעית אצלו והוא יכול להיסחף אחר ה' באהבה פורצת גבולות וחסרת כל מעצורים⁵.

ואף על פי שיבוא אליך בחינת אהבה אל השי"ת בוער כאש במסירת נפש אליו יתברך, תהיה תמיד בבחינת 'מעמך', דרכו של העני בפרוסה, ויהיה לך בחינת יראה לית ליה מגרמיך כלום, ותצפה תמיד למדת אהבה.

גם כשהוא ממש משתגע ועף על ה' באהבה אין-סופית, הוא לרגע לא שוכח שהשלימות הזאת מורכבת משני חלקים והוא כשלעצמו לא שונה מנבלת בהמה, ואם ה' לא חפץ בקשר אתו אז אין פה כלום ("ה' אלקיך שואל מעמך").

⁵ אולי אפשר להסביר: "ליראה את ה' אלקיך" – יראה להיות תמיד בקשר עם ה' אלקיך. כמו "ובניו היו את מקנהו בשדה" (בראשית ל"ד, ה) ותרגומו – עם גיתוהי בחקלא.

עבודה גלוית או משיחית?

וזהו שאמרו במשיח שיבוא במהרה בימינו עני ורוכב על חמור (זכריה ט,ט), שדרכו יהיה בבחינת עני בפרוסה, ויקבל עליו מדת מלכותו בשלימות, אף על פי שכבר זכה לכל המדריגות שלמעלה מבחינת יראה, הוא תמיד בבחינת יראה, כמו עני דלית ליה מגרמיה כלום, ולא השיג שום בחינה מה שלמעלה מיראה. ובדבר זה שמחזיק עצמו כאין, הוא מושל 'ורוכב על חמור' שלו, היינו על היצר המדובק בתאות הגשמיות. ושרשו של היצר הוא גדלות, כאשר כתבתי במקום אחר (כי-תצא ד"ה א"י זכור).

הצורך ביראה הוא לא עצה למתחילים או לגלותיים ואפילו לא למתקדמים, על המשיח בכבודו ובעצמו נאמר שהוא "עני ורוכב על חמור". גם מי שכבר עלה הרבה מדרגות קדימה ונמצא אי-שם בסולם האהבה (שנזכה!), חייב תמיד לזכור את הצד שללא ה' הוא עוד לא התחיל לעלות בסולם ואין לו גם שום יכולת לעשות את זה. זוהי הדרך היחידה למשול בחומריות שלו שלא תפגע לו ח"ו בקשר עם אביו האוהב. מצד האמת אין ליצר איך להחטיא את האדם שהרי ה' משלים אותו ומחובר אליו. הדרך שלו לפגוע היא רק על ידי שהאדם חווה את עצמו כמציאות וישות נפרדת ואז ממילא הקב"ה נאלץ כביכול לפנות את מקומו כי 'אין אני והוא יכולים לדור בכפיפה אחת' והיצר יכול להחטיא אותו ככל העולה על רוחו ח"ו.

התחביב של ה'

התירוץ לקושיא השלישית:

ואמר לשמור מצות ה' ואת חוקותיו וכו' לטוב לך, כי אם יהיה לך כל הדברים הנ"ל, שתעבוד את ה' באהבה וביראה יחד, ומי שיש בו בחינת אהבה אינו חפץ בשום דבר להנאה עצמו, כי אף על פי שיש לו יסורין ח"ו, הוא גם כן שמח ביסורין, ואינו חפץ רק שיהיה להשי"ת תענוג, ותענוג השי"ת שברא כל העולמות בשביל להיטיב לישראל (עץ חיים שער הכללים פ"א), כי מדרך הטוב להיטיב, ותענוג המשפיע הוא תענוג יותר מן בני ישראל שמקבלין תענוג ממנו יתברך כשמשפיע עליהם כל הטובות, וזה העובד מאהבה אין בו תענוג כלל מן הטובות, כי אף מן יסורין יש לו תענוג, רק שיש לו תענוג מן הטובות שמשפיע השי"ת, מה שיש להשי"ת תענוג שמשפיע טובותיו אל ישראל, והיינו בעת שישראל הולכים בתורת ה' ומקיימים המצות והחוקים, אז יוכל

להשפיע עליהם טובותיו, וכן יהיה כוונת ישראל לשמור מצותיו וחוקותיו וכו' 'לשוב לך', כדי שהשי"ת יוכל להשפיע טובתו לך, שזהו תענוג גדול אליו יתברך.

אדם שאוהב את ה' באמת (מתוך תלותיות והבנת אפסיותו כנפרד), הרבה יותר ממה שחשוב לו להנות ולהתענג בעצמו חשוב לו שלאוהבו יהיה תענוג, מה שגורם שגם כשיש לו צרות וייסורים זה לא נוגע לו, כל עוד שלשני טוב. ה'בעיה' שגם לה' דחוף שיהיה טוב לישראל ובשביל זה ובגלל זה הוא ברא את העולם. יוצא שה' רוצה לענג את היהודי אבל היהודי (שאוהב באמת - עם יראה תמידית) לא מתענג מזה כי כל מה שקורה אתו נראה לו חיוור ביחס לקשר עצמו ולא אכפת לו אם זה ייסורים. אלא שכיון שהוא יודע שה' אוהב להשפיע טוב לישראל הוא שמח בשבילו כשהוא רואה השפעה שהיא טובה בעיני בשר.

עכשיו אפשר להבין טוב את כל רצף הפסוקים: ה' מבקש ממנו שנהיה תמיד ביראה על הקשר שלנו, והדרך לזה היא על ידי שנזכור תמיד מה אנחנו שווים בלעדיו. כשנזכור את זה תמיד נוכל לעוף עליו באהבת אמת ולחפש תמיד מה משמח אותו. כיון שאנחנו יודעים שמה שהכי משמח אותו זה להשפיע לאהוביו ממילא אנו שמחים על כל שכר טוב שהוא משפיע עלינו ואנו משתוקקים לגרום לו להשפיע בגשמיות עוד ועוד. שנזכה לקשר אמיתי ופורה - מלא בהשפעות!!!

ועתה ישראל

רבי אברהם חיים מזלאטשוב – אורה לחיים

"ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה את ה' אלקיך ללכת בכל דרכיו ולאהבה אותו ולעבוד את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך לשמור את מצות ה' אלקיך ואת חוקותיו אשר אנכי מצוך היום לטוב לך" [י, י"ב-י"ג]

ועיין פירוש רש"י ז"ל וזה לשונו: "כי אם ליראה" רבותינו דרשו מכאן, הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, עד כאן.

להבין מה שאמר כי אם ליראה, משמע שאינו חפץ השי"ת רק ליראה, וכמו שמביא רש"י ז"ל לשון הגמרא (ברכות ל"ג:) הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים ודרשו כן מן הלשון כי אם ליראה, ואם כן מה זה שאמר אחר כך תיכף ללכת בכל דרכיו וליראה אותו וכו' לשמור את מצות ה' ואת חוקותיו, ובזה נכלל הכל, כל התורה וכל המדות הטובות, ואם כן למה אמר כי אם ליראה, משמעו שאין חפץ רק ביראה לבד. וגם דאמר לשמור מצות ה' וכו'. וגם לטוב לך, ופירש רש"י ז"ל, ואף היא לא לחינם, אלא לטוב לך שתקבלו שכר, והתנא הזהיר באבות (פרק א משנה ג) אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס.

ונראה דאמרו רז"ל בגמרא בראש השנה [דף טז:] כל שנה שרשה בתחילתה מתעשרת בסופה, שנאמר [להלן י"א, י"ב] מרשית השנה ועד אחרית, מרשית כתיב סופה שיש לה אחרית.

ואפשר לומר פירוש הגמרא, דכבר כתבתי בשם הרב הקדוש בוצינא קדישא מו' דוב בער זללה"ה פירש עשה לך שתי חצוצרות (במדבר י, ב), היינו שהאדם בעצמו הוא חצי צורה, שמקבל עליו מדת מלכות ויראתו של השי"ת ולית ליה מגרמיה כלום, וגם צריך להאמין באמונה שלימה כמו שכתב בתיקונים (תקון סז צח, א) שהצורה עליונה לא נגמר אלא בבריאת אדם, והיא גם כן חצי צורה, וכשהאדם מקבל עליו מדת מלכותו ויראתו אז נגמר הצורה עליונה, וזהו שני חצי צורות. ודפח"ח [=ודברי פי חכם חן]. ונראה כוונתו, עשה לך שני חצי צורות, דבר הוה

תמיד, שתעשה לך בחינה זו שאתה חצי צורה, ותקבל עליך תמיד מדת מלכותו ויראתו שלית לך מגרמיך כלום.

ועל פי מה שכתבתי בשם הרב הקדוש הנ"ל כמה פעמים, שהאדם אין צריך לראות רק שיהיה לו בחינת יראה בשלימות, ואז ממילא בא לו בחינת אהבה, כי בחינת יראה נקרא אשה יראת ה', ומדת אהבה בחינת דכר (עי' זוה"ק ח"ג יד, א; שם קמה, ב), ודרכו של איש לחזור אחר אשה (קידושין ב, ב), ודפח"ח.

והיות אדם שזכה שבאה אליו מדת אהבה, ומרגיש בעצמו שאוהב השי"ת, ושמח ביסורין כדרך העובד מאהבה (עי' שבת פח, ב), לא יחשוב כיון שבאה אליו אהבת השי"ת השוכן [בן] ובוהר בו אהבתו יתברך, שהוא צורה שלימה, אלא יאחוז תמיד במידת יראה דלית לי מגרמיה כלום, והוא אינו רק חצי צורה.

כי אם ח"ו הוא מחשב שכבר נגמר צורתו בשלימות, כי השי"ת שורה בו, אז ח"ו נופל מאיגרא רמא לבירא עמיקתא. כי באמת מה שהוא מתקרב יותר אל השי"ת, רואה חסרונו שאי אפשר להשיג אותו יתברך, ואם כן הוא חסר תמיד ואינו אלא חצי צורה, ובזו שהוא חסר תמיד ומקבל על עצמו עול מלכותו ויראתו תמיד, בזה הוא משלים צורה עליונה.

והנה בריאת עולמות עש"ן [=עולם-שנה-נפש], וכל אחת הוא בבחינת קומה שלימה, וכן השנה הוא בבחינת קומה, וראש השנה הוא בחינת ראש, פסח וסוכות בחינת תרין דרועין, שבועות בחינת גוף, חנוכה ופורים הם נצח והוד. ואפשר לומר שעל כן נקרא ראש השנה, כי העולם נברא כדי שתתגלה מלכותו ויראתו (ע"ח שער א פ"א), ובראש השנה דנים את העולם (ר"ה טז, א), אם ישראל מקבלים עליהם מלכותו ויראתו אז יתקיים העולם,

ועל כן בראש השנה אמרו ז"ל (ר"ה כו:): כמה דכייף איניש טפי מעלי, שצריך להוסיף ולהתאמץ ולהתחזק ביראתו יתברך, ויצאו בדימוס ויתקיים העולם, והיראה נקרא 'ראשית', כמו שכתוב (תהילים קיא, י) ראשית חכמה יראת ה', על כן יום זה נקרא 'ראש השנה', שצריך כל אחד ואחד מישראל להחזיק ולקבל עליו מדת מלכותו ויראתו של

השי"ת, ולית ליה מגרמיה כלום, והוא חסר עדיין מאלופו של עולם, ועל כן כתיב 'מרשית' חסר אלה.

וזהו כל שנה שרשה בתחילתה, כלומר שכל אחד ואחד מישראל מקבל עליו מדת מלכותו ויראתו, והוא בבחינת 'רש' חסר אלופו של עולם, אז השם יתברך שורה בהם, ומן האלה בחינת מזל בא בני חיי ומזוני, וזהו מתעשרות בסופה, שבא אל ישראל בני חיי ומזוני בשלימות גדול.

והנה החילוק שבין עובד מאהבה לעובד מיראה, עובד מאהבה עושה רצון השי"ת בכל הדברים שיוכל. ופעמים מיקל בדבר אחד ואינו עושה רצון השי"ת, וכוונתו לעבוד השי"ת בזה שאין עושה רצונו, וחושב בליבו ובטוח באהבתו אליו יתברך שלא יקפיד עליו, כענין שני בני אהרן בקרבנם אל ה' וימותו (ויקרא טז, א), שהיו שתוי יין (עירובין סג, א), ובחוזק אהבתם אליו יתברך קרבו עצמם אף בדבר שאין רצונו בזה התקרבות.

ועל כן הזהיר השי"ת אל אהרן (ויקרא טז, ג) בזאת יבא אל הקודש, עם המידה של יראה הנקראת 'זאת' (זוה"ק ח"ג נו, ב), כי אם הוא ירא גם כן אל מדת אהבה, ירא לעשות שום דבר נגד רצונו יתברך, ואז עושה מאהבה כל רצונו.

והנה בגמרא דראש השנה דף ה' (ע"ב) דרשו על פסוק (להלן כג, ב) כי תדור נדר וכו' 'מעמך' - לקט שכחה ופאה, שהוא חלקו של עני שכתוב ביה מעמך, שנאמר (שמות כב, כד) את העני עמך. וזה שאמר מה ה' אלהיך שואל 'מעמך', היינו חלקו של עני, שתהיה בבחינת עני, ומה דרכו של עני בפרוסה (פסחים קטו, ב), חצי צורה, וחצי צורה השני חסר לך תמיד, ותמיד תקבל עליך בחינת מלכותו ויראתו יתברך, שלית לך מגרמיה כלום.

והנה באמת יש שני מיני יראה, אחד יראת עונש, שהוא יראת הגוף, שהוא כסא אל יראת ה' יראה תתאה, שיהא ירא תמיד שלא יפול למטה להתענג בתענוגי היצר ואז לא יוכל לעבוד את השי"ת, וזו היראה מביא אל אהבת השם, כי חפץ לעבוד השי"ת מאד גם במדת אהבה, ומצפה ומייחל מתי יבוא אליו מדת אהבה מהשי"ת. וזהו רוצה ה' את יראיו

המיחלים לחסדו (תהילים קמז, יא), בזו היראה רוצה השי"ת, אבל מי שיש בו יראת העונש אין חפץ ומיחל למדת אהבה.

וזהו כי אם ליראה את ה' אלהיך, כלומר שתהיה דרכו של עני בפרוסה, ותקבל עליך מדת מלכותו שלית לך מגרמיך כלום, ויהיה לך יראה 'את ה' אלהיך', היראה שלך יהיה שלא תיפול ח"ו לתענוגי היצר ולא תוכל לעבוד ה' אלהיך. וכשיהיה לך יראה זו, אז 'ללכת בכל דרכיו', אז תזהר ללכת בכל דרכיו ולא תיקל בשום דבר, וגם תחפוץ ותיחל תמיד 'ולאהבה אותו', שיבא לך בחינת אהבה, ותעבוד השי"ת גם בבחינת אהבה עם היראה.

ואף על פי שיבוא אליך בחינת אהבה אל השי"ת בוער כאש במסירת נפש אליו יתברך, תהיה תמיד בבחינת 'מעמך', דרכו של העני בפרוסה, ויהיה לך בחינת יראה לית ליה מגרמיך כלום, ותצפה תמיד למדת אהבה.

וזהו שאמרו במשיח שיבוא במהרה בימינו עני ורוכב על חמור (זכריה ט,ט), שדרכו יהיה בבחינת עני בפרוסה, ויקבל עליו מדת מלכותו בשלימות, אף על פי שכבר זכה לכל המדריגות שלמעלה מבחינת יראה, הוא תמיד בבחינת יראה, כמו עני דלית ליה מגרמיה כלום, ולא השיג שום בחינה מה שלמעלה מיראה. ובדבר זה שמחזיק עצמו כאין, הוא מושל 'ורוכב על חמור' שלו, היינו על היצר המדובק בתאות הגשמיות. ושרשו של היצר הוא גדלות, כאשר כתבתי במקום אחר (כי-תצא ד"ה א"י זכור).

ואמר לשמור מצות ה' ואת חוקותיו וכו' לטוב לך, כי אם יהיה לך כל הדברים הנ"ל, שתעבוד את ה' באהבה וביראה יחד, ומי שיש בו בחינת אהבה אינו חפץ בשום דבר להנאה עצמו, כי אף על פי שיש לו יסורין ח"ו, הוא גם כן שמח ביסורין, ואינו חפץ רק שיהיה להשי"ת תענוג, ותענוג השי"ת שברא כל העולמות בשביל להיטיב לישראל (עץ חיים שער הכללים פ"א), כי מדרך הטוב להיטיב, ותענוג המשפיע הוא תענוג יותר מן בני ישראל שמקבלין תענוג ממנו יתברך כשמשפיע עליהם כל הטובות, וזה העובד מאהבה אין בו תענוג כלל מן הטובות, כי אף מן יסורין יש לו תענוג, רק שיש לו תענוג מן הטובות שמשפיע השי"ת, מה שיש להשי"ת תענוג שמשפיע טובותיו אל ישראל, והיינו בעת שישראל

הולכים בתורת ה' ומקיימים המצות והחוקים, אז יוכל להשפיע עליהם טובותיו, וכן יהיה כוונת ישראל לשמור מצותיו וחוקותיו וכו' 'לטוב לך', כדי שהשי"ת יוכל להשפיע טובתו לך, שזהו תענוג גדול אליו יתברך.

נקודה לאחשה

יראת שמים נוסח מעל'זול'

השעה 8:00 בבוקר.

אני יושב על הערסל בחצר הצימר שבמושב הצפוני עם כוס קפה ביד אחת וחוברת המאמרים של המאמר השבועי ביד השנייה. הפאות שעוד לא התייבשו מהטבילה במי המעיין הצלולים מתבדרות ברוח הקרירה, ואני ממש יכול לראות את ה' בכל פרטי הבריאה המדהימה שנשקפת מהחצר ולחוש את האהבה העזה שלי אליו. אני פותח את החוברת ומתחיל ללמוד בשקיקה את המאמר אלא שפתאום נקטע לי חוט המחשבה וצצות לי כמה שאלות.

'מה זה, התחלפו להם בטעות המאמרים של אלול עם המאמרים של בין הזמנים? או שאולי התחלפה לי החוברת של המאמר השבועי עם קובץ שיחות מוסר של נובהרדוק?'

'ממתי חסידים עסוקים בנושאים הנמוכים האלה?! למה לא פשוט לעוף על ה'?'

כאן מגיעה נקודת המבחן האמיתי. זה הזמן להניח את היד על הדופק ולבדוק. האם אני מכור לאהבה כי זה מה שעושה לי הכי כיף או שאני באמת רגיש וירא לצד השני בסיפור?

אם אני באמת אוהב את ה' אני לא שוכח לרגע מה אני שווה בלעדיו ואיזה תחושה הידיעה הזאת אמורה לגרום לי.

עכשיו אני יכול לחזור ולשקוע עמוק יותר בערסל ולקחת כמה נשימות עמוקות ולגימה מהקפה. עם קצת מחשבה על הדברים האהבה שלי כבר לא תהיה סתם דמיון חד צדדי ועקר, אלא קשר פורה ואמיתי. זה הזמן להתענג על ה' באמת ולעוף עליו עם המון אכפתיות ותשומת לב - כי אנו חציין ואתה חציינו!